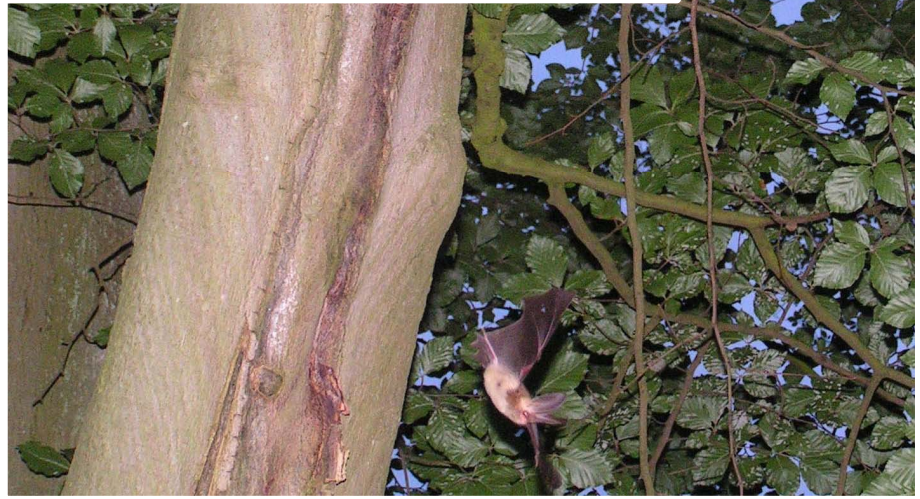

Nader onderzoek Vleermuizen en Vissen HBG-Locatie Rijswijk

Van der Goes en Groot
ecologisch onderzoeks- en adviesbureau

G&G 2016-34

Nader onderzoek Vleermuizen en Vissen HBG-Locatie Rijswijk

Inventarisatie in het kader van de Wet natuurbescherming

R. de Beer

C. Knotters

2016

Opdrachtgever

Syntrus Achmea Real Estate & Finance

Van der Goes en Groot
ecologisch onderzoeks- en adviesbureau

G&G-advies 2016-34

Versie	Datum
Concept	31-10-2016
Eindrapport	4 juli 2017

Gecontroleerd door: F.M. van Groen

Van der Goes en Groot
ecologisch onderzoeks- en adviesbureau

Bovendijk 35-G

Hazenkoog 35-A

2295 RV Kwintsheul

1822 BS Alkmaar

www.vandergoesengroot.nl

Inhoudsopgave

1	Inleiding	6
1.1	Aanleiding tot het onderzoek	6
1.2	Doel van het onderzoek.....	7
1.3	Ligging van het plangebied	7
1.4	Leeswijzer	7
2	Methode	8
2.1	Vissen	8
2.2	Vleermuizen	9
3	Resultaten	11
3.1	Vissen	11
3.1.1	Kroeskarper	11
3.2	Vleermuizen	12
3.2.1	Gewone dwergvleermuis:	12
3.2.2	Watervleermuis.....	14
3.2.3	Laatvlieger	14
3.3	Overige fauna	14
4	Wetgeving	15
4.1	Wet Natuurbescherming (WNB)	15
4.1.1	Zorgplicht.....	15
4.2	Soortbescherming.....	15
4.2.1	Categorieën	15
4.2.2	Verbodsbepalingen	17
4.2.3	Ontheffingsmogelijkheid	17
4.2.4	Wettelijk belang	18
4.2.5	Broedvogels.....	18
4.2.6	Gedragscodes	19
4.3	Gebiedsbescherming	20
4.3.1	Natura 2000.....	20
4.4	Overige gebiedsbescherming	21
4.4.1	Natuurnetwerk Nederland (NNN)	21
4.4.2	Overige natuurwetgeving.....	21
4.4.3	Houtopstanden.....	21

4.5	Procedure	22
4.5.1	Ontheffingsaanvraag WNB.....	23
5	Conclusies en aanbevelingen	24
6	Literatuur	26
7	Bijlagen	27

1 Inleiding

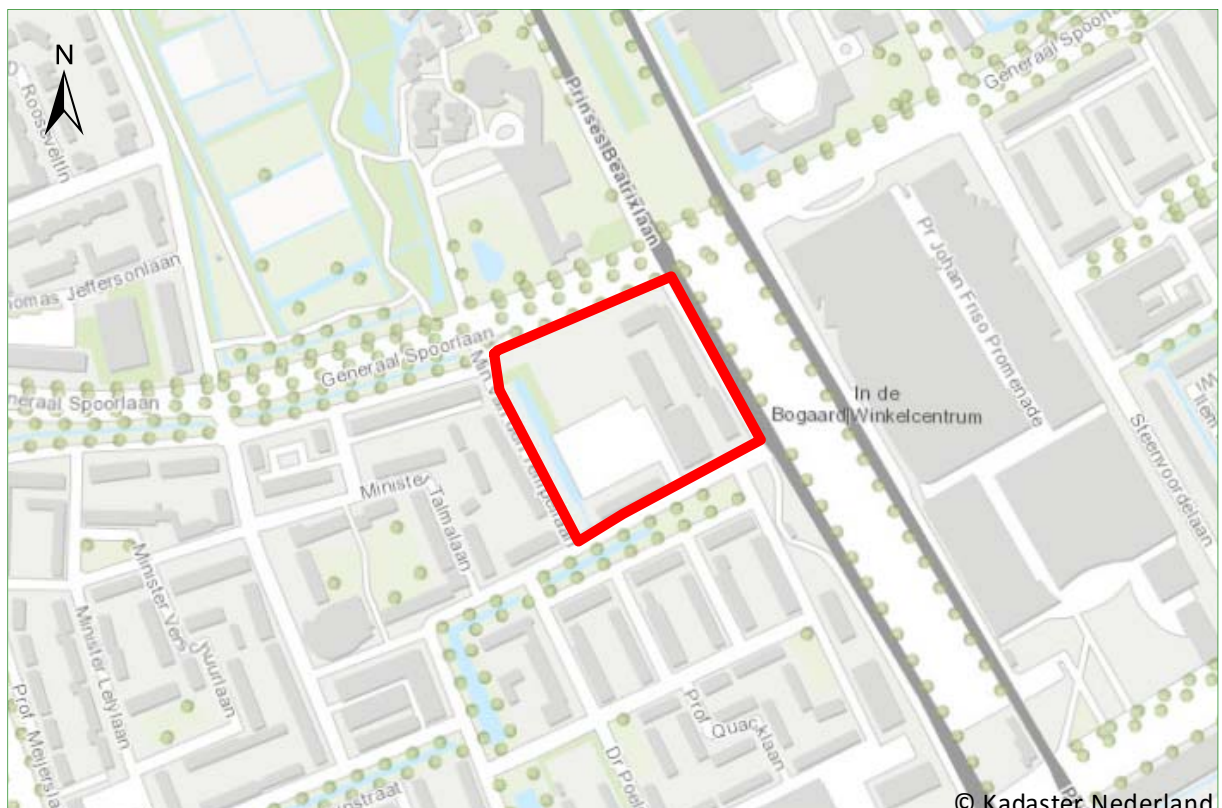
1.1 Aanleiding tot het onderzoek

Er bestaan plannen een terrein rond een kantorencomplex van KPN langs de Prinses Beatrixlaan en de Prinses Irenelaan in Rijswijk herin te richten. Het project is bekend onder de naam 'HBG-Locatie'. Een gedeelte van de gebouwen zal worden gesloopt en er zal op uitgebreide schaal nieuwbouw plaatsvinden. Het is mogelijk dat tevens een gedeelte van de aanwezige bomen moet worden gekapt of verplaatst en een gedeelte van het aanwezige water moet worden gedempt. Uit vooronderzoek (HARTOG & BEER, 2016) is gebleken dat in het plangebied mogelijk verblijfplaatsen van vleermuizen en (onder oude wetgeving beschermde) vissen aanwezig zijn.

Om dit nader te onderzoeken heeft Syntrus Achmea Real Estate & Finance opdracht gegeven aan ecologisch onderzoeks- en adviesbureau Van der Goes en Groot een inventarisatie uit te voeren naar het voorkomen van vleermuizen en vissen in het plangebied.

Het onderzoek is uitgevoerd in de periode mei-september 2016. Dit rapport doet verslag van het onderzoek.

Figuur 1.
Ligging van plangebied HBG Rijswijk.

1.2 Doel van het onderzoek

Doel van het onderzoek is om inzicht te krijgen in het voorkomen en de verspreiding van vleermuizen en vissen binnen het plangebied.

1.3 Ligging van het plangebied

In Figuur 1 is de ligging van het plangebied aangegeven. Het plangebied ligt geheel ingeklemd in dicht stedelijk bebouwd gebied. Naar het noorden toe liggen enkele groenstroken.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt de methode beschreven volgens welke de verschillende soortgroepen zijn geïnventariseerd en welke factoren de onderzoeksresultaten kunnen hebben beïnvloed. In hoofdstuk 3 worden de resultaten besproken van de verschillende onderzochte soortgroepen. In hoofdstuk 4 wordt het algemene kader beschreven waarbinnen flora en fauna in Nederland zijn beschermd. Tot slot worden in hoofdstuk 4.1 de belangrijkste conclusies uit de resultaten genoemd. Tevens worden op grond van het geldende beschermingskader aanbevelingen gedaan hoe om te gaan met de gevonden resultaten. Na de conclusies volgt een lijst met geraadpleegde en relevante literatuur.

2 Methode

2.1 Vissen

Het doel van de visseninventarisatie was inzicht te krijgen in de aanwezigheid van beschermde soorten. Het onderzoek is uitgevoerd aan de hand van de meest recente versie van het protocol voor inventarisaties zoals is opgesteld door Gegevensautoriteit Natuur (GaN). Tevens is gebruik gemaakt van inventarisatiemethodiek beschreven in de 'Soortenstandaard Bittervoorn en Kleine Modderkruiper' van het ministerie van EZ. Dit zijn namelijk in het bijzonder de voorheen beschermde soorten die verwacht mogen worden op deze locatie.

Er is eenmaal een steekproefsgewijze inventarisatie uitgevoerd in het onderzoeksgebied op 27 oktober 2016.

Er is bemonsterd op locaties en in biotopen waar zich de hoogste trefkans voor de beschermde soorten voordoet. De bevissing is uitgevoerd met elektrisch vissen. Hierbij wordt al staande in het water een elektrisch spanningsveld gecreëerd met behulp van een installatie die op het lichaam gedragen wordt. Door het spanningsveld worden vissen verdoofd en onbewust gestimuleerd om naar het speciaal hiervoor ingerichte vangnet te zwemmen. Het toepassen van deze methode is ook effectief in water met veel obstakels (bijvoorbeeld afval, takken of grote hoeveelheden vegetatie). Ook laten juist de snellere, grotere en vrij zwemmende exemplaren zich makkelijker vangen.

Uiteraard zijn eventuele zichtwaarnemingen van bijvoorbeeld Snoek en Karper meegenomen in de resultaten. Doordat deze inventarisatie deels in de (na-) zomer is uitgevoerd kunnen er veel éénzomerige exemplaren van de wat grotere en vrijzwemmende soorten worden gevangen.

De ligging van de bemonsterde trajecten in het onderzoeksgebied staan aangegeven in Bijlage 1. De determinatie vond plaats in het veld. Alle vangsten en waarnemingen zijn op veldkaarten ingetekend. Daarbij is de classificatie uit Tabel 1 aangehouden

Tabel 1.
Abundantieclassen voor faunakartering.

Abundantieklasse	Aantal exemplaren
1	1
2	2-5
3	6-10
4	11-20
5	>20

2.2 Vleermuizen

Het doel van het onderzoek is om de aanwezigheid en de verspreiding van vleermuizen in het plangebied in kaart te brengen. Het onderzoek is uitgevoerd aan de hand van de richtlijnen uit het protocol voor vleermuisinventarisaties, zoals dat is opgesteld door het Vleermuisvakberaad (VLEERMUISPROTOCOL, 2013).

Door middel van veldwerk is de aanwezigheid en verspreiding van vleermuizen in het plangebied onderzocht. Er zijn vijf rondes afgelegd in de periode juni tot en met september 2016 (zie Tabel 2). Er is een extra ronde uitgevoerd rond half augustus om het zogenaamd 'middernachtzwerm-gedrag' van Gewone dwergvleermuis te onderzoeken.

Door met daglicht te zoeken naar potentieel geschikte verblijfplaatsen, vliegroutes en foerageergebieden, zijn potentiële gebiedsfuncties voor de aanwezige vleermuissoorten in kaart gebracht. Het feitelijke terreingebruik door vleermuizen is 's nachts onderzocht door middel van langzaam surveilleren, afgewisseld met strategisch posten. Tijdens dit werk wordt continu gebruik gemaakt van bat-detectors met opnamefunctie (Pettersson D240x). Tijdens het onderzoek wordt regelmatig gewisseld tussen frequenties op de detector. De bezoeken zijn afgelegd door één persoon.

Tijdens alle veldbezoeken is gekeken naar terreingebruik van vleermuizen in het plangebied. Men moet dan denken aan het in kaart brengen van vliegroutes en foerageergebieden.

De eerste drie bezoeken in het voorjaar en aan het begin van de zomer zijn daarnaast gericht geweest op het in kaart brengen van zwermactiviteit bij kraamkolonies.

Het vierde bezoek in augustus is mede gericht geweest op het vaststellen van middernachtelijke zwermactiviteit van Gewone dwergvleermuis. Deze zwermactiviteit vormt een sterke aanwijzing voor de aanwezigheid van een winterverblijf.

Tabel 2.

Overzicht en informatie van de veldbezoeken ten behoeve van het vleermuisonderzoek op de HBG0-locatie in Rijswijk in 2016.

Datum	Tijd	Weersomstandigheden (Bewolking, Wind, Temperatuur (°C))	Opzet
15 juni 2016	22:00-00:30	5/8, ZW3, 17	Kraamkolonies, zomerkolonies, overig gebruik
27 juni 2016	4:05-6:35	8/8, ZW3, 13	Kraamkolonies, zomerkolonies, overig gebruik
14 juli 2016	22:00-00:15	3/8, NW3, 15	evt. kraam- en zomerkolonies, middernachtzwermen (winterverblijf), begin paarverblijven, overig gebruik
10 augustus 2016	21:15-23:30	5/8, NW3, 13	paarverblijven, evt. zomerkolonies, overig gebruik
2 september 2016	20:25-22:25	7/8, ZW3, 17	paarverblijven, evt. zomerkolonies, overig gebruik

De laatste drie bezoeken zijn mede gericht geweest op het vaststellen van paarverblijven en baltsactiviteit. Een paarverblijf kan ook als winterverblijf dienst doen.

In afwijking van het vleermuisprotocol is geen directonderzoek naar winterverblijven uitgevoerd. Door te letten op het optreden van middernachtzwermmactiviteit en vooral de aanwezigheid van paarverblijven is onderzocht of mogelijk sprake is van winterverblijven in het plangebied. In de winterperiode zijn winterverblijven zeer moeilijk vast te stellen. Het gaat vaak om diepe holtes, spouwmuren en ruimtes die aanwezig zijn in daken die niet of zeer slecht bereikbaar zijn en waar het risico bestaat dat verstoring optreedt. Om die reden is afgeweken van het vleermuisprotocol en is in de wintermaanden geen onderzoek uitgevoerd.

In Tabel 2 zijn de bezoekdatums en –tijden, weersomstandigheden en opzet van het onderzoek weergegeven.

Plangebied tijdens het nachtelijke vleermuisonderzoek.

3 Resultaten

3.1 Vissen

Een overzicht van de aangetroffen vissen staat in Tabel 3. Er zijn drie vissoorten gevangen. Er werden geen beschermde vissoorten onder de Wet Natuurbescherming gevangen. Er werd één Kroeskarper gevangen. De Kroeskarper staat op de Rode lijst als kwetsbare soort maar wordt niet beschermd onder de Wet Natuurbescherming. In de wateren van het plangebied werd verder een zeer arme visfauna vastgesteld. Deels waren de wateren te geïsoleerd en te sterk bedekt met kroos om geschikt te zijn voor veel verschillende vissoorten en grote aantallen.

Tabel 3.
Vastgestelde soorten vissen met bijbehorende indicatie van de aantallen in plangebied HBG Rijswijk in 2016.

Soort	Aantal	Beschermd WNB
Driedoornige stekelbaars	Tiental	
Tienddoornige stekelbaars	10-tallen	
Kroeskarper	1	

3.1.1 Kroeskarper

De Kroeskarper is in staat te profiteren van geïsoleerde situaties waar hij vaak één van de weinige vissoorten is die weet te overleven. Dit is vooral het gevolg van de vergaande aanpassingen om extreme omstandigheden in de waterkwaliteit te overleven. Omstandigheden in het watermilieu zoals tijdelijke zuurstofloosheid en sterke schommelingen in de zuurgraad ontstaan relatief vaak in geïsoleerde wateren. Het voordeel voor de Kroeskarper in een geïsoleerde situatie waarin weinig vissoorten voorkomen, is dat er weinig tot

Bemonsterde watergang

geen concurrentie en/of predatie plaatsvindt. Hierdoor kunnen aantallen in geïsoleerde wateren snel toenemen.

3.2 Vleermuizen

In HBG Rijswijk zijn drie soorten vleermuizen vastgesteld. In Tabel 4 staan de aangetroffen soorten. De verspreidingskaart van de aangetroffen vleermuizen staat in Bijlage 2.

Er werden foeragerende en langsvliegende exemplaren waargenomen. Er werd tevens een kraamkolonie en een losse verblijfplaats van Gewone dwergvleermuis vastgesteld. Er werden geen baltsende vleermuizen waargenomen in het plangebied.

Per soort wordt hieronder het voorkomen van de aangetroffen vleermuizen in HBG Rijswijk kort toegelicht en worden de leefwijze van de waargenomen vleermuizen in Nederland geschetst.

3.2.1 Gewone dwergvleermuis:

Tijdens alle onderzoeksdagen is Gewone dwergvleermuis waargenomen in de omgeving van de planlocatie.

Tabel 4.

Vastgestelde soorten vleermuizen met bijbehorende indicatie van de aantallen in HBG Rijswijk in 2016.

Soort	Aantal	Beschermd WNB
Watervleermuis	enkele	x (HRL-soort)
Gewone dwergvleermuis	10 tallen	x (HRL-soort)
Laatvlieger	enkele	x (HRL-soort)

Tijdens het eerste avondonderzoek en het tweede en derde avondonderzoek werden meerdere exemplaren (ca. 20-25) waargenomen bij de schoorsteen en het daaraan grenzende gebouw (zie Bijlage 2 en Bijlage 3). Duidelijk is dat op deze locatie sprake is van een kraamverblijf en zomerverblijf. Opvallend was echter het geringe aantal (ca. vier) waargenomen Gewone dwergvleermuizen op deze

Zwermdende Gewone dwergvleermuis rond de schoorsteen van het lagere gebouw in het plangebied.

locatie tijdens het tussenliggende ochtendonderzoek. Waarschijnlijk waren de weercondities tijdens de nacht niet optimaal (lage temperatuur 13°C, bewolkt en wat nevelig, windkracht 2-3), waardoor de vleermuizen niet uitgevlogen of eerder teruggekeerd zijn.

Op deze locatie werd tijdens het vierde (laatste) avondonderzoek ook een gering aantal (ca. drie) Gewone dwergvleermuizen waargenomen. Blijkbaar waren de vleermuizen toen al vertrokken naar hun winterverblijflocatie. Vanwege de afnemende aantallen, het ontbreken van baltsende vleermuizen en het niet waargenomen 'middernachtzwermen' in juli/augustus, wordt de locatie naar alle waarschijnlijkheid niet gebruikt als winterverblijf.

Tijdens alle avondonderzoeken werden telkens twee Gewone dwergvleermuizen waargenomen aan de noordwestzijde van het gebouwencomplex. Uitvliegen werd vastgesteld vanonder een aluminium vensterrand aan de noord- en westzijde (zie Bijlage 3). Het uitvliegen werd direct gevolgd door foerageren aan de noordzijde van het gebouw. Na ca. één uur foerageren vertrokken beide exemplaren in westelijke richting. Het betreft hier een losse verblijfplaats ('zomerverblijfplaats') van enkele solitaire dieren (mannetjes?). Vanwege het niet waargenomen 'middernachtzwermen' in juli/augustus en geen uitvliegende of baltsende dieren later in het jaar, wordt de locatie naar alle waarschijnlijkheid niet gebruikt als winterverblijf.

Een belangrijke foerageerplek voor de Gewone dwergvleermuis betreft het beschutte parkeerterrein aan de zuidwestzijde van het gebouwencomplex. Met name noordelijk van het plangebied is veel vergelijkbaar biotoop aanwezig zodat deze foerageerplek niet als 'essentieel' wordt gezien voor de Gewone dwergvleermuis. Verwacht wordt dat het luwe en besloten karakter van het plangebied ook niet dusdanig gaat veranderen dat aantasting van foerageergebied aan de orde is.

Baltsgedrag van Gewone dwergvleermuis is tijdens de laatste avondonderzoeken niet waargenomen. Er zijn geen paarverblijven aanwezig.

De Gewone dwergvleermuis is de meest verspreide en talrijkste vleermuissoort in Nederland. Deze soort wordt beschouwd als hoofdzakelijk gebouwbewonend. Gedurende het hele jaar worden vooral van buiten toegankelijke spouwmuren en besloten ruimtes achter betimmeringen en daklijsten gebruikt.

Nachtelijk zwermgedrag rond een verblijfplaats in voorjaar en zomer duidt op de aanwezigheid van (kraam)kolonies.

Door de verborgen leefwijze gedurende de winterperiode zijn overwinterende dieren, die zich dan meestal in kleinere groepen ophouden, vaak onvindbaar. Een sterke aanwijzing voor dergelijke

winterverblijven is het voorkomen van zogenaamde middernacht-zwermactiviteit in de periode half juli – augustus.

Daarnaast is gedurende de baltsperiode in de nazomer en herfst sprake van paargezelschappen die rond paarverblijfplaatsen kunnen worden waargenomen. Baltsende mannetjes worden ook vaak vliegend waargenomen en zijn dan niet direct aan een paarverblijfplaats te koppelen.

Foerageergebieden bevinden zich overwegend in besloten tot halfopen landschap binnen enkele kilometers van de (zomer)verblijven. Het foerageergebied wordt via vaste en veelal beschutte vliegroutes bereikt, zoals bomenlanen, boszomen en watergangen.

3.2.2 Watervleermuis

Tijdens het tweede, derde en vierde avondonderzoek werden enkele (ca. 3-5) foeragerende Watervleermuizen waargenomen boven de singel bij de Prinses Irenelaan, buiten het plangebied. Bij de singel bij de Minister Van den Tempellaan werden geen Watervleermuizen waargenomen. Er werden geen verblijfplaatsen aangetroffen.

3.2.3 Laatvlieger

De Laatvlieger is tijdens het tweede en derde avondonderzoek waargenomen. In beide gevallen betrof het een overvliegend exemplaar. Gezien het vastgestelde terreingebruik is het niet aannemelijk dat de Laatvlieger functioneel gebruik maakt van het gebouwencomplex.

3.3 Overige fauna

Tijdens het ochtendonderzoek werd een roepend vrouwtje Bosuil waargenomen in de bomengroep ten noordwesten van het gebouwencomplex. Het roepend vrouwtje Bosuil werd vervolgens tijdens het tweede en derde avondonderzoek ook gehoord. Deze bomengroep sluit aan bij de singel aan de Minister Van den Tempellaan en maakt onderdeel uit van een groter groengebied dat doorloopt in park Overvoorde. Blijkbaar bevindt zich in deze bomengroep of in het park een rust-of roestplaats van deze vogel. Er is geen indicatie dat binnen het plangebied een broedgeval aanwezig is.

De Bosuil komt voor als categorie 5 soort, hetgeen betekent dat de soort en zijn vaste verblijfplaatsen niet jaarrond zijn beschermd als er voldoende alternatieven zijn voor de vogel. De vogel vindt op ruime schaal geschikt alternatief habitat in Park Overvoorde.

4**Wetgeving****4.1 Wet Natuurbescherming (WNB)**

De Wet Natuurbescherming (WNB) is het nationale wettelijke kader waarin de Flora- en faunawet, de Natuurbeschermingswet 1998 en de Boswet zijn samengevoegd.

In de WNB is zowel de soortbescherming van wilde flora en fauna geregeld als de gebiedsbescherming die veelal voortkomt uit bepalingen van de Europese Habitatrichtlijn (HRL) en Vogelrichtlijn (VRL).

De provincies zijn, op enkele uitzonderingen na, het bevoegd gezag van de wet. De provincies organiseren de ontheffingsverlening en handhaving.

4.1.1 Zorgplicht

Een belangrijke bepaling van de WNB is de zorgplicht die stelt dat “een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen voor een Natura 2000-gebied, een bijzonder nationaal natuurgebied of voor in het wild levende dieren en planten kunnen worden veroorzaakt, verplicht is dergelijk handelen achterwege te laten voor zover zulks in redelijkheid kan worden gevergd, dan wel alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs van hem kunnen worden gevergd teneinde die gevolgen te voorkomen of, voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken.”

4.2 Soortbescherming**4.2.1 Categorieën**

Onder de WNB wordt een aantal soorten planten en dieren beschermd. Er zijn vier categorieën met beschermde soorten. Twee categorieën bevatten de soorten die respectievelijk zijn beschermd onder de HRL en soorten genoemd in de VRL.

Naast deze Europees beschermde soorten heeft de wetgever nog een extra categorie soorten toegevoegd, de ‘andere soorten’.

Per provincie is conform artikel 3.11 nog een vierde categorie opgesteld, die van de ‘vrijgestelde soorten’. Alleen soorten uit de derde categorie kunnen worden vrijgesteld. Voor deze soorten geldt een vrijstelling van ontheffingsplicht bij het overtreden van de verbodsbepalingen (zie 4.2.2) bij ruimtelijke ontwikkeling en inrichting en bestendig beheer. De lijst van vrijgestelde soorten kan per provincie variëren en is te vinden in Tabel 5.

Daarnaast zijn Bosmuis, Veldmuis en Huisspitsmuis in of op gebouwen of daarbij behorende erven in alle gevallen vrijgesteld van de genoemde verboden in artikel 3.10.

Tabel 5.
Vrijgestelde soorten per provincie.
Rood=niet vrijgesteld.

Zoogdieren	DR	FL	FR	GL	GR	L	NB	NH	OV	UT	ZL	ZH
Aardmuis	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Bosmuis	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Bunzing	+	+	+	+	+	+			+	+	+	+
Dwergmuis	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Dwergspitsmuis	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Eekhoorn						+						
Egel	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+
Gewone bosspitsmuis	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Haas	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Hermelijn	+	+	+	+	+	+			+	+	+	+
Huisspitsmuis	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Konijn	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Ondergrondse woelmuis	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	
Ree	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Rosse woelmuis	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Steenmarter						+						
Tweekleurige bosspitsmuis	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	
Veldmuis	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Vos	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Wezel	+	+	+	+	+	+			+	+	+	+
Wild zwijn							+					
Woelrat	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Amfibieën en reptielen	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Bastaardkikker	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Bruine kikker	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Gewone pad	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Hazelworm						+						
Kleine watersalamander	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Levendbarende hagedis						+						
Meerkikker	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

4.2.2 Verbodsbepalingen

De WNB bepaalt conform artikel 3.1, 3.5 & 3.10 dat de volgende zaken verboden zijn:

1. Het is verboden opzettelijk van nature in Nederland in het wild levende dieren voorkomend in de Habitatrichtlijn, vogels genoemd in de Vogelrichtlijn en aangewezen 'andere soorten' opzettelijk te doden of te vangen¹
2. Het is verboden dieren voorkomend in de Habitatrichtlijn opzettelijk te verstoren.
2. Het is verboden opzettelijk nesten, rustplaatsen en eieren van hierboven genoemde soorten te vernielen of te beschadigen of nesten of eieren van vogels weg te nemen.
4. Het is verboden vogels als bedoeld in het eerste punt opzettelijk te verstoren als deze verstoring van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort.
5. Het is verboden planten van soorten genoemd in de Habitatrichtlijn (bijlage IV, Bijlage 1 Verdrag van Bern) of als 'andere soorten' (Bijlage B bij de wet) in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen.

4.2.3 Ontheffingsmogelijkheid

Ruimtelijke ontwikkeling en (her)inrichting zoals het slopen, renoveren of bouwen van woningen, het dempen van wateren of het aanleggen bedrijventerreinen, kan beschadiging of vernieling tot gevolg hebben van de voortplantings- en rustplaatsen van de in het gebied voorkomende (beschermde) soorten. Dit hangt af van de fysieke uitvoering daarvan en de periode waarin het project plaatsvindt. In bepaalde gevallen moet dan ontheffing voor de WNB verkregen worden.

Als er beschermde soorten (zie 4.2.1) voorkomen die niet zijn vrijgesteld én verbodsbepalingen (zie 4.2.2) worden overtreden, dan is ontheffing vereist of moet, indien mogelijk, conform art. 3.31 gewerkt worden met een door het Ministerie van EZ goedgekeurde gedragscode.

De vraag of de ontheffing kan worden verleend zal worden beoordeeld door het bevoegde gezag (veelal de provincie waarin het plangebied is gelegen). Belangrijk daarbij is de vraag in hoeverre schade optreedt, of de gunstige staat van instandhouding van de

¹Het betreft soorten als bedoeld in artikel 1 van de Vogelrichtlijn, soorten genoemd in bijlage IV bij de Habitatrichtlijn, bijlage II bij het Verdrag van Bern of bijlage I bij het Verdrag van Bonn in hun natuurlijke verspreidingsgebied. Alsmede andere soorten, genoemd in bijlage, onderdeel A, bij de wet.

betrokken soort(en) in gevaar komt en of er bevredigende alternatieven voorhanden zijn voor de ingreep of de locatie daarvan.

4.2.4 Wettelijk belang

Per categorie is het bij het al dan niet verkrijgen van een ontheffing belangrijk wat het belang is van het uit te voeren plan en de te verkrijgen ontheffing. Als schade niet te voorkomen is, dient één van de onderstaande wettelijke belangen van toepassing te zijn:

Soorten van de Vogelrichtlijn

- ♣ Ontheffing is nodig in het belang van de volksgezondheid of openbare veiligheid.
- ♣ Ontheffing is in het belang van de veiligheid van het luchtverkeer.
- ♣ Ontheffing is nodig ter bescherming van flora en fauna.

Soorten van de Habitatrichtlijn

- ♣ Ontheffing is nodig ter bescherming van flora en fauna.
- ♣ Ontheffing is in het belang van de volksgezondheid, openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten.

Andere soorten

- ♣ Ontheffing is nodig ter bescherming van flora en fauna.
- ♣ Ontheffing is in het belang van de volksgezondheid, openbare veiligheid of andere dwingende redenen van (groot) openbaar belang met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten.
- ♣ Ontheffing is nodig in het kader van ruimtelijke ontwikkeling en inrichting van gebieden en het toekomstig gebruik daarvan.

4.2.5 Broedvogels

Voor broedvogels wordt in principe geen ontheffing verleend. Als men verstorende activiteiten buiten het broedseizoen laat plaatsvinden worden de vogels geacht te kunnen uitwijken, treedt geen schade op en is geen ontheffing noodzakelijk.

Er is een uitzondering, vogelnesten die buiten het broedseizoen in gebruik zijn vallen onder de definitie van 'vaste rust- of verblijfplaatsen' en zijn daarom jaarrond beschermd. Er zijn vier verschillende categorieën 'jaarrond beschermd broedvogels', categorie 1 t/m 4, zie kader volgende pagina.

De lijst met vogelsoorten waarvan de nesten gedurende het hele jaar zijn beschermd is in 2009 aangepast (zie kader). **Let wel!** Bij de bescherming van een jaarrond beschermd nest of verblijf wordt zowel de verblijfplaats betrokken als de (directe) omgeving die nodig is voor het succesvol functioneren daarvan.

Kader: Vogelsoorten met jaarrond beschermde nesten en bijbehorende categorie.

Soort	Categorie	Toelichting codes
Boomvalk	4	Vogelsoorten waarvan de nesten in
Buizerd	4	principe jaarrond zijn beschermd met
Gierzwaluw	2	beschermingscategorie:
Grote gele kwikstaart	3	1 = soorten die ook buiten het
Havik	4	broedseizoen het nest gebruiken als vaste
Huismus	2	rust- of verblijfplaats,
Kerkuil	3	2 = koloniebroeders die elk broedseizoen
Oehoe	3	op dezelfde plaats broeden en die daarin
Ooievaar	3	zeer honkvast zijn of afhankelijk van
Ransuil	4	bebouwing of biotoop,
Roek	2	3 = soorten die elk jaar op dezelfde plaats
Slechtvalk	3	broeden en die daarin zeer honkvast zijn of
Sperwer	4	afhankelijk van bebouwing,
Stenuil	1	4 = soorten die niet of nauwelijks zelf in
Wespendief	4	staat zijn een nest te maken.
Zwarte wouw	4	

Voor jaarrond beschermde soorten kan, meestal alleen buiten het broedseizoen, wél ontheffing worden aangevraagd. Een 'omgevings-check' is dan vereist. Een deskundige moet in dat geval vaststellen of de desbetreffende soort zelfstandig een vervangend nest kan vinden in de omgeving, of dat met verzachtende en/of compenserende maatregelen de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rustplaats gegarandeerd kan worden. Om zeker te zijn dat geplande of genomen maatregelen hiertoe voldoende zijn, moeten deze middels een ontheffingsaanvraag worden voorgelegd aan de provincie. Als geen schade optreedt en de gunstig staat van instandhouding niet in gevaar komt, zal de aanvraag (positief) worden afgewezen. Het is uiteraard essentieel dat de (aan de provincie) voorgestelde maatregelen ook daadwerkelijk worden genomen.

Categorie 5-soorten

Er is nog een categorie met 'bijzondere' vogelsoorten (Categorie 5) Deze soorten keren (zoals ook jaarrond beschermde soorten) weliswaar vaak terug naar de plaats waar zij het jaar daarvoor hebben gebroed of de directe omgeving daarvan, maar beschikken over voldoende flexibiliteit om, als de broedplaats verloren is gegaan, zich elders te vestigen. Van deze soorten zijn de verblijfplaatsen alleen dan beschermd als 'zwaarwegende feiten of ecologische omstandigheden dat rechtvaardigen'.

4.2.6 Gedragcodes

Indien men in het bezit is van een door de minister van EZ goedgekeurde gedragscode hoeft bij werkzaamheden in het kader van natuurbeheer, van bestendig beheer of onderhoud, van bestendig gebruik en van ruimtelijke ontwikkeling of inrichting voor Vogelsoorten (artikel 3.1), Habitatrichtlijnsoorten (artikel 3.5) en andere soorten (artikel 3.10) geen ontheffing te worden aangevraagd, mits aantoonbaar wordt gewerkt met deze gedragscode (artikel 3.31). De

bewijslast dat correct is en wordt gehandeld volgens de gevolgde gedragscode ligt bij de initiatiefnemer.

Het is ook mogelijk te werken conform een dergelijke goedgekeurde gedragscode zonder deze zelf te hebben opgesteld. Te beïnvloeden soorten dienen dan wel in de gebruikte gedragscode te worden behandeld en er moet een belang zijn voor het project vergelijkbaar met genoemde belangen uit de VRL, HRL of de 'andere soorten'.

4.3 Gebiedsbescherming

De WNB regelt de bescherming van Natura 2000-gebieden. In de WNB (art. 1.12) wordt ook verordend dat (provinciaal) gebieden aangewezen worden binnen het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Tevens wordt aangegeven dat provincies mogelijkheden hebben ook andere belangrijke gebieden aan te wijzen vanwege hun landschapelijke- of natuurwaarden.

4.3.1 Natura 2000

Nederland en andere EU-landen hebben in overleg met de Europese Commissie speciale beschermingszones aangewezen, de zogenaamde Natura 2000-gebieden. Een overzicht van Natura 2000-gebieden is te vinden op:

<http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/gebiedendatabase.aspx?subj=n2k&groep=0>

Habitattoets

Wanneer plannen bestaan een project in of rond een Natura 2000-gebied uit te voeren, neemt de initiatiefnemer contact op met het bevoegde gezag. In principe is dit Gedeputeerde Staten van de Provincie waarin een gebied (grotendeels) ligt.

Indien negatieve effecten van een project niet kunnen worden uitgesloten, dient een toetsing te worden uitgevoerd. Als uit deze toetsing (ook wel 'Habitattoets' genoemd) blijkt dat een plan (mogelijk) significante negatieve gevolgen heeft, vindt de vergunningaanvraag plaats via een 'passende beoordeling'. Daarbij moeten ook cumulatieve effecten zijn meegenomen.

Alleen als uit de passende beoordeling met zekerheid blijkt dat geen significante gevolgen zullen optreden, of als het gaat om activiteiten met een groot openbaar belang en waarvoor geen alternatieven zijn, wordt vergunning verleend.

Als uit de 'Habitattoets' blijkt dat een activiteit negatieve gevolgen kan hebben die niet significant zijn, vindt de vergunningaanvraag plaats via een verslechterings- en verstoringstoets. Bij deze toets wordt via een uitgebreide effectbeoordeling nagegaan of activiteiten een kans met zich meebrengen op verslechtering van de natuurlijke habitats of de habitats van soorten. Het bevoegd gezag geeft een

vergunning af als de verslechtering of verstoring in het licht van de instandhoudingsdoelstellingen aanvaardbaar is.

Externe werking

Belangrijk bij de bepalingen rond Natura 2000- gebieden is de 'externe werking'. Dit betekent dat ook projecten buiten het Natura 2000- netwerk met mogelijk negatieve gevolgen binnen het netwerk, getoetst moeten worden aan doelen van betrokken gebied of gebieden. Een bijzondere vorm van externe werking is de (extra) uitstoot van stikstof door een project die kan neerslaan binnen Natura 2000-gebieden en daar voor schade kan zorgen. Om de mate van stikstofvervuiling te volgen en te reguleren is de zogenaamde 'Programmatische Aanpak Stikstof' (PAS) in werking getreden. Boven bepaalde 'drempelwaardes' kan een project vanwege neergeslagen stikstof meldings- of vergunning plichtig zijn.

4.4 Overige gebiedsbescherming

4.4.1 Natuurnetwerk Nederland (NNN)

Ingrepen in gebieden die horen bij het Natuurnetwerk Nederland (voorheen Ecologische hoofdstructuur, EHS) worden in principe niet toegestaan, tenzij bijvoorbeeld uitgesloten is dat de ingreep een negatief effect heeft op het netwerk of de ingreep een groot maatschappelijk belang dient. Getoetst wordt of een ingreep van invloed is op 'wezenlijke kenmerken en waarden', het NNN kent geen toetsing op 'externe werking'. Als een ingreep wordt toegestaan, moeten eventuele nadelige gevolgen zoveel mogelijk worden voorkomen en de resterende schade moet worden gecompenseerd. Uitgangspunt bij het toestaan van ingrepen is dat netto sprake moet zijn van een versterking van het netwerk.

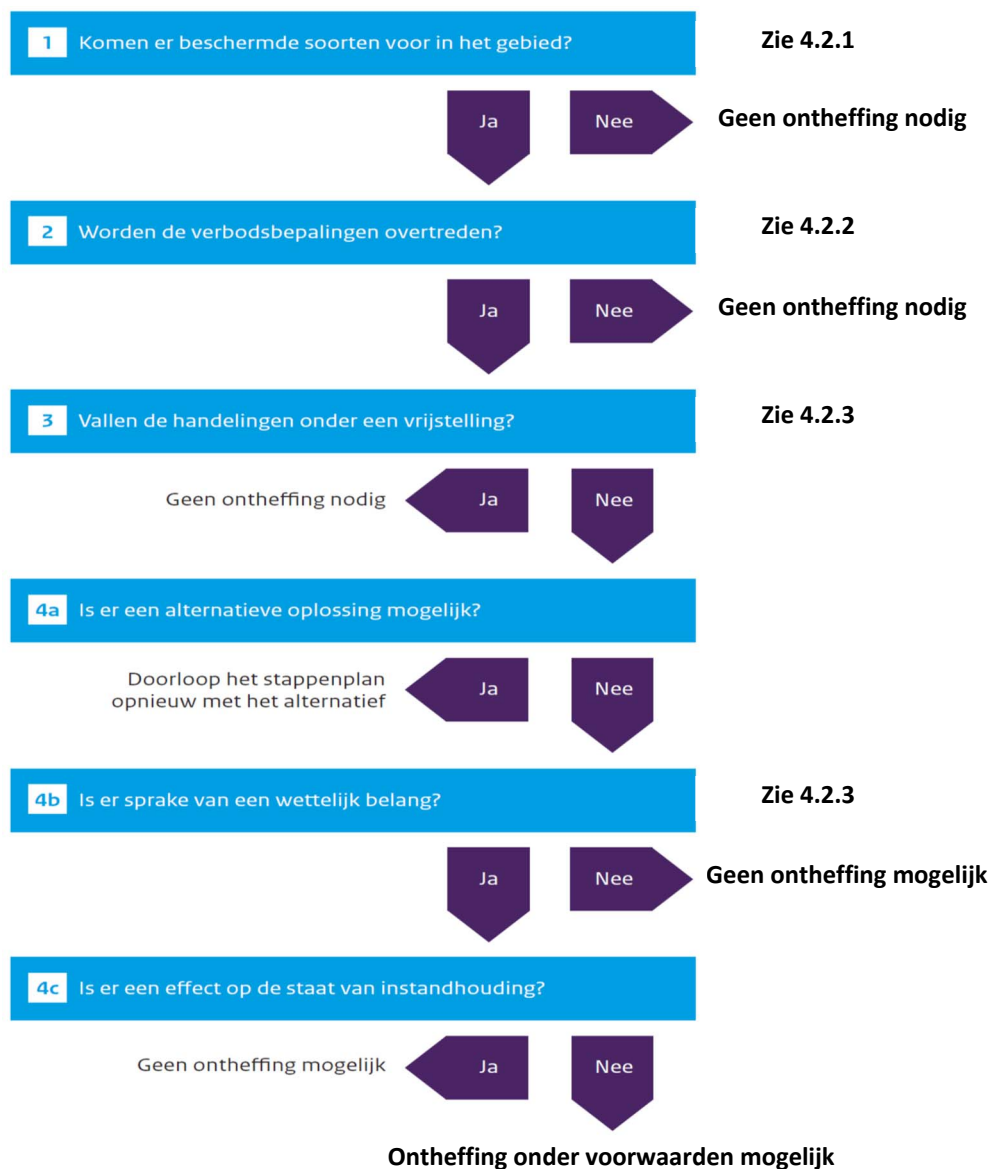
4.4.2 Overige natuurwetgeving

Naast de behandelde wetgeving zijn soms andere gebied beschermende bepalingen van kracht. Dit kunnen regionale of provinciale plannen of visies zijn die gebieden of soorten (extra) beschermen. Een voorbeeld hiervan zijn de 'weidevogelleefgebieden' van de Provincie Noord-Holland. Per plangebied zal op maat moeten worden nagegaan of dergelijke bepalingen aan de orde zijn.

4.4.3 Houtopstanden

Houtopstanden groter dan 10 are of bomenrijen bestaand uit meer dan 20 bomen, gelegen buiten de bebouwde kom, zijn beschermd. Men dient vergunning of ontheffing te verkrijgen indien dergelijke houtopstanden moeten worden gekapt of gerooid. In sommige gevallen is een herplantplicht aan de orde.

Figuur 2.
Stappenplan
procedure
ecologisch
onderzoek en
ontheffing

4.5 Procedure

Als bij aanvang van een project niet uitgesloten is dat beschermde soorten voorkomen of negatieve effecten op beschermde gebieden kunnen optreden, is een ecologische *quickscan* nodig en dient het stroomschema uit Figuur 2 te worden gevolgd.

Als op grond van deze *quickscan* de aanwezigheid van dergelijke soorten of gevolgen niet zijn uit te sluiten én wordt gezien dat negatieve effecten kunnen optreden, is vervolgonderzoek noodzakelijk.

Tijdens het vervolgonderzoek wordt het plangebied geïnventariseerd op de mogelijk aanwezige beschermde soorten. Indien aangetroffen worden de gebruiksfuncties van deze soorten in beeld gebracht. Vervolgens wordt opnieuw onderzocht of negatieve gevolgen mogelijk zijn door uitvoering van de plannen.

4.5.1 Ontheffingsaanvraag WNB

Als stap 4a uit het stroomschema negatief is omdat een project of plan locatie gebonden is en er geen alternatieven zijn, is een ontheffingsaanvraag waarschijnlijk aan de orde. Een dergelijke aanvraag dient onder andere vergezeld te gaan van:

- ♣ Een projectplan waarin onder meer de locatie, de werkwijze, de te verwachten schade, de te nemen maatregelen, de alternatievenstudie en het wettelijk belang gedetailleerd worden beschreven.
- ♣ Een actuele en volledige inventarisatie naar het voorkomen van beschermde dier- en plantensoorten in het plangebied (ongeveer 3-5 jaar geldig).

De aanvraag kan voorafgaand aan het aanvragen van een omgevingsvergunning plaatsvinden. De aanvraag wordt gedaan bij de provincie waarin het plangebied is gelegen.

Het is ook mogelijk 'aan te haken' bij het aanvragen van een omgevingsvergunning in het kader van de 'Wet algemene bepalingen omgevingsrecht' (WABO).

Men dient op het digitale aanvraagformulier van het omgevingsloket (OLO) dan aan te geven dat 'Handelingen worden verricht met gevolgen voor beschermde dieren en planten'. Ook hierbij dient een projectplan en inventarisatie bijgevoegd te worden.

De gemeente waarbij de aanvraag is ingediend stuurt de informatie omtrent beschermde flora en fauna naar de provincie die een 'Verklaring van geen bedenkingen' (VVGB) afgeeft als onderdeel van de omgevingsvergunning.

De provincie handhaaft bepalingen uit eventuele ontheffingen en vergunningen en de eventuele werking van de WNB bij projecten waar geen ontheffing is aangevraagd. Ook het volgen van gedragscodes wordt gehandhaafd door de provincie. Mogelijke sancties zijn geldelijke boetes of het stilleggen van werkzaamheden.

5

Conclusies en aanbevelingen

Tijdens de inventarisatie zijn beschermde en/of bedreigde soorten aangetroffen (zie Tabel 6).

Tabel 6.

Aangetroffen beschermde en bedreigde soorten op de HBG-locatie in 2016.

WNB = Wet

Natuurbescherming, met vermelding van beschermingsregime, VRL=Vogelrichtlijn, HRL=Habitatrichtlijn, HR=Habitatrichtlijn, met vermelding van de bijlage; RL = Rode lijst, met vermelding van categorie KW = kwetsbaar.

Nederlandse naam	WNB	HR	RL
Vissen			
Kroeskarper			KW
Vogels			
Alle aangetroffen soorten			
VRL			
Bosuil	VRL-soort		KW
Zoogdieren			
Watervleermuis	HRL-soort	IV	
Gewone dwergvleermuis	HRL-soort	IV	
Laatvlieger	HRL-soort	IV	

- ♣ In het onderzoeksgebied zijn beschermde soorten vogels en (kleine) zoogdieren vastgesteld.
- ♣ In het plangebied komen broedvogels voor. Er is geen onderzoek gedaan naar alle voorkomende broedvogels maar er is tijdens vleermuisonderzoek een roestende Bosuil vastgesteld aan de rand van het plangebied. Voor deze soort is voldoende alternatief leefgebied voorhanden in Park Overvoorde.
- ♣ In het plangebied zijn verblijvende vleermuizen aangetroffen. Het gaat om twee kolonies van de Gewone dwergvleermuis die worden gebruikt als kraamverblijf en/of als plek voor een zomerkolonie. Indien werkzaamheden worden verricht aan de gebouwen waarin verblijfplaatsen van de vleermuizen zijn aangetroffen en waarbij verblijfplaatsen kunnen worden vernield of verstoord of vleermuizen kunnen worden gedood of verwond, dan dient een projectplan gemaakt te worden waarin mitigerende en compenserende maatregelen worden beschreven. Met dit plan dient ontheffing te worden aangevraagd in het kader van de Wet Natuurbescherming.
- ♣ Er zijn geen paarverblijven aangetroffen en ook 'middernachtzwermen' van Gewone dwergvleermuis werd niet waargenomen. Het gebruik van de gebouwen als winterverblijf wordt daarmee niet waarschijnlijk geacht.
- ♣ Voor de aanwezige foeragerende vleermuizen in het plangebied wordt geen negatief effect verwacht van de ingreep omdat het plangebied slechts een klein deel uitmaakt van een veel groter foerageergebied en in de naaste omgeving veel vergelijkbaar biotoop aanwezig is. De vleermuizen kunnen derhalve gemakkelijk uitwijken. Tevens zal het besloten karakter van het plangebied

naar verwachting niet zodanig worden aangepast dat foerageermogelijkheden zullen verdwijnen.

Zorgplicht

Voor alle beschermde soorten (alle regimes) geldt de zorgplicht (zie §4.1.1). Teneinde de zorgplicht na te leven kan men voorafgaand aan de werkzaamheden de volgende praktische richtlijnen hanteren:

- ♣ Wanneer aanwezige begroeiing, bebouwing of bodemmateriaal (takken, stronken) gefaseerd verwijderd wordt geeft dit bodembewonende dieren de kans om in de nabijgelegen omgeving een ander leefgebied op te zoeken.
- ♣ Om schade aan vissen en amfibieën te beperken moeten de werkzaamheden aan wateren en oevers zoveel mogelijk worden uitgevoerd in de periode augustus tot en met oktober in verband met de perioden van voortplanting en overwintering.
- ♣ Nieuwe wateren moeten zoveel mogelijk worden aangelegd voorafgaand aan het dempen van bestaande. Uit de te dempen wateren kunnen beschermde amfibieën (alle stadia) of vissen weggevangen worden door de wateren af te dammen en het waterniveau te verlagen. Deze dieren kunnen vervolgens worden overgebracht naar een geschikt water in de nabije omgeving.
- ♣ Men dient activiteiten waarbij nesten van vogels verstoord of vernield kunnen worden buiten het broedseizoen plaats te doen vinden, dus niet van grofweg 15 maart tot 15 juli.
- ♣ Aanbevolen wordt bij het ontwerp van het terrein op alle beschikbare beplantbare delen te kiezen voor aanplant van bomen. Er kan daarbij het best gekozen worden voor inheemse soorten zoals Zomereik en Beuk. De nieuwe bomen kunnen op termijn als foerageergebied voor Bosuil en vleermuizen dienen en sluiten aan bij de doelstellingen van de gemeente met betrekking tot natuurinclusief ontwerpen en bouwen.

6 Literatuur

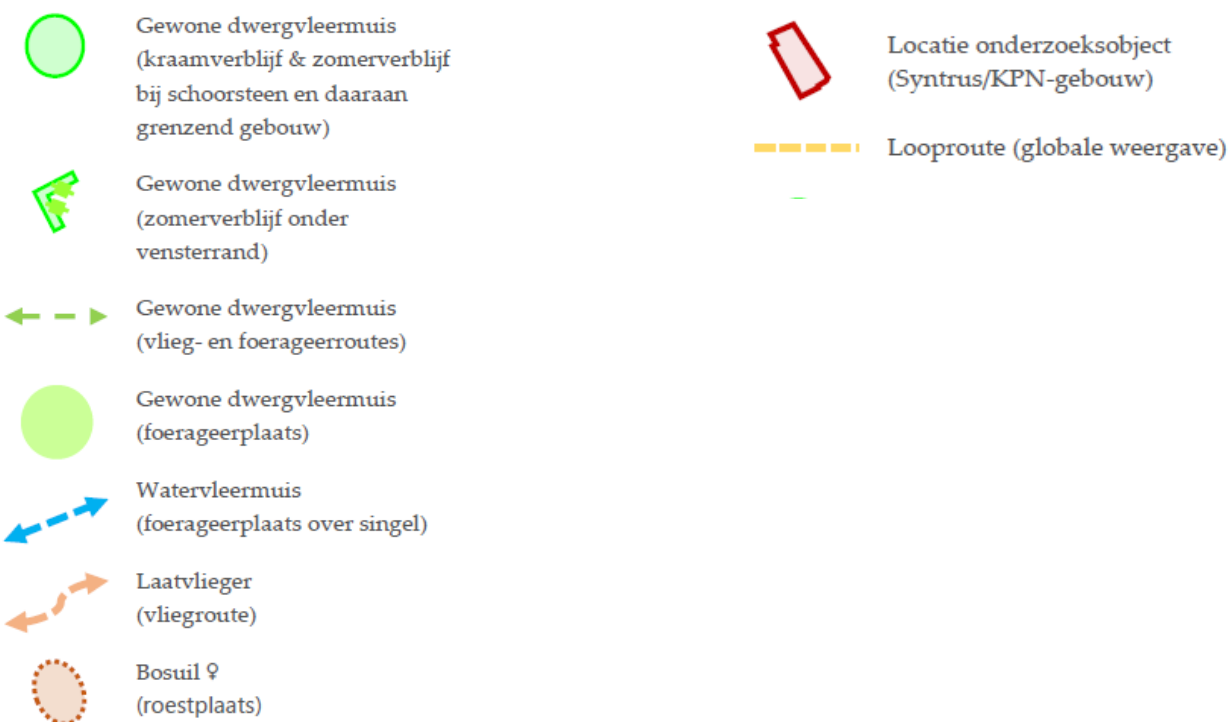
- BRIGGS, B. & D. KING, 1998. *The Bat Detective. A fieldguide for bat detection*. Stag Electronics, West Sussex.
- BROEKHUIZEN, S., B. HOEKSTRA, V. VAN LAAR, C. SMEENK & J.B.M. THISSEN (RED.), 1992. *Atlas van de Nederlandse zoogdieren*. 3^e herziene druk. Utrecht.
- GRIMMBERGER, E., 2001. *Gids van de Vleermuizen van Europa*. Tirion, Baarn.
- HARTOG, L. & R. DE BEER, 2016. HBG-LOCATIE TE RIJSWIJK, TOETSING IN HET KADER VAN DE FLORA- EN FAUNAWET. G&G-ADVIES, VAN DER GOES EN GROOT, ALKMAAR.
- KAPTEYN, K., 1995. *Vleermuizen in het landschap. Over hun ecologie, gedrag en verspreiding*. Provincie Noord-Holland, Noordhollandse Zoogdierstudiegroep, Het Noordhollands Landschap, Haarlem.
- LIMPENS, H., K. MOSTERT & W. BONGERS (RED.), 1997. *Atlas van de Nederlandse vleermuizen: onderzoek naar verspreiding en ecologie*. Utrecht.
- TWISK, P., A. VAN DIEPENBEEK & J.P. BEKKER, 2009. *Veldgids Europese zoogdieren*. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- VLEERMUISVAKBERAAD (NETWERK GROENE BUREAUS, ZOOGDIERVERENIGING VZZ EN GEGEVENS AUTORITEIT NATUUR). *Vleermuisprotocol 2013*, 27 maart 2013.
- WISMEIJER, H., 2002. *Zoogdieren van Europa*. ANWB bv/ TIRION Uitgevers bv, Baarn.

7 Bijlagen

Bijlage 1	Afgeviste trajecten
Bijlage 2	Gebruiksfuncties vleermuizen
Bijlage 3	Positie van de verblijfplaatsen Gewone dwergvleermuis

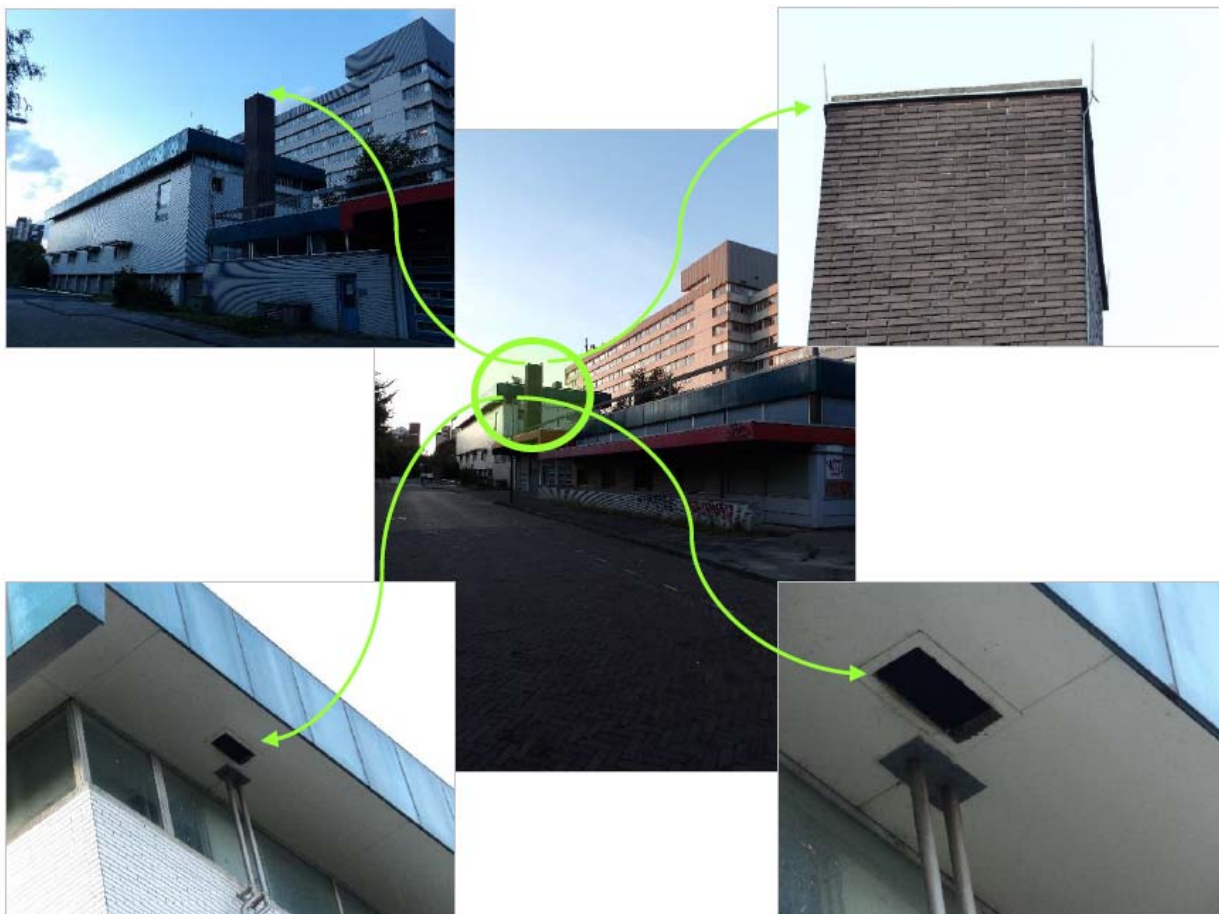
Bijlage 1 Afgeviste trajecten

Bijlage 3 Positie van de verblijfplaatsen Gewone dwergvleermuis

Lage gebouw met schoorsteen in het centrale deel

Foto's 1 t/m 5: De twee mogelijke locaties waar kraam- en zomerverblijf van Gewone dwergvleermuis zich bevinden. Bij/in schoorsteen of vlak daarnaast bij ontbrekend rooster in dakrand. Tijdens het eerste avondonderzoek en het tweede en derde avondonderzoek werden meerdere exemplaren (ca. 20-25) waargenomen.

Lage gebouw in het noorden

Foto's 6 t/m 9: Uitvlieglocaties van Gewone dwergvleermuis aan noordwestzijde van het Syntrus/KPN-gebouwencomplex. Op beide plaatsen betrof het één uitvliegend exemplaar. Telkens na uitvliegen eerst foeragerend langs bomenrij om vervolgens westwaarts te vliegen.

Van der Goes en Groot
ecologisch onderzoeks- en adviesbureau

G&G 2016-34